

Harem Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat

Ali Akyıldız

Timaş Yayıncılık, İstanbul, 2017, 584 Sayfa, ISBN: 978-605-08-2607-4

Alper KANDEMİR*

Osmanlı saray protokolünde oldukça önemli bir yere sahip olan valide sultanlar ve onların kontrol ettiği harem yapılanması ülkemizde son dönemlere kadar dikkat çekmeyen ve ilgi gösterilmeyen tarihi bir obje olmuştur. Son dönemlerde kamuoyunun yakından takip ettiği ve adeta bağımlı olduğu

---

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, Alper.Kandemir@hotmail.com

televizyonlarda yayınlanan popüler tarih temalı diziler insanımızda az da olsa kendi tarihlerine yönelik ilginin yeşermesini sağlamıştır. Mamafih insanımızın bu ilgisi belli başlı savaşların kronolojisinden ve yaptıkları etkileri üstün körü olarak bilmekten öteye geçmemektedir. Bense kendime Osmanlı Devleti'nin kültür tarihinden önemli gördüğüm bu hususu seçtim. Padişahların aile yaşantılarını sembolize eden Harem ve onun yöneticisi olan Valide Sultanları okuyucusuna aktaran Akyıldız bu kitabında müstesna bilgileri okuyucularına ileterek onlara kıyıda köşede kalmış ve ilgi duyulmamış yitik bir hazineye değme fırsatı sunuyor.

Yazar üç bölüme ayırdığı eserin ilk kısmında Valide Sultanların hükümdar ailesi içindeki yerlerini, ikinci kısmında Valide Sultanların devlet teşrifatlarındaki yerlerini belirtirken üçüncü ve son kısımda ise Valide Sultanlar tarafından yaptırılan eserler ve onların vakıflarını incelemiştir.

Eserinin giriş kısmında Osmanlı Sarayı'ndaki 'Harem' kavramının yabancılar için ne anlama geldiği ve nasıl çağrışımlarda bulunduğunu irdeleyen yazar 1660'lı yılların sonlarında İstanbul'u ziyaret eden J.B.Tavernier'in gözünden o dönemdeki Oryantalistlerin Padişahın Sarayını ve aile yaşantısını zihinlerinde nasıl tahayyül ettiklerini ve dışarıya karşı son derece kapalı olan bu yapı hakkında ne gibi düşüncelerde bulduklarını veciz bir dille yazıyor.

Birinci bölümde Valide Sultanlığın tanımını anlatan yazar, listelerini çizelge halinde sunuyor. Sonraki alt başlıklarda ise elkap ve ünvanlarını sıraladıktan Topkapı Sarayı'nda artan kadın nüfuzu üzerinde duruyor. Yine son dönemde popüler tarih temalı dizilerin vurgulandığının aksine Harem'in cinsellik ve kuralsızlık dolu bir yapı değil ciddi ve sıkı hiyerarşik bir yapılanma içinde olan bir eğitim kurumu nosyonuna sahip olduğu belirtiliyor. Avrupa monarşilerinde hükümdarın eşinin temsil ettiği 'kraliçelik' kurumunun Osmanlıda izdüşümü olan sarayda en güçlü kadın olma ayrıcalığının padişahın eşine değil annesine ait olduğu belirtiliyor. Yazar Sultan Süleyman'ın iktidarı yıllarında başlayan devlet içinde kadınların etkilerinin artma sürecini okuyucuya kısaca aktarıyor. Valide Sultanların bu derece artan etkinliğinin başlangıcını ise resmi anlamda Valide Sultan olmasa da sarayda 'kadınlar iktidarı' sürecini başlatan Hürrem Haseki olması ise biz okuyucular için ilginç bir ironi. Devam eden sayfalarda ise devlet politikası üzerinde etkili olmaya başlayan Nurbanu Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan ve Turhan Sultan'ı ayrı alt başlıklar halinde incelemiştir.

İkinci bölüme ise Valide Alayı Tertibini bize aktararak başlayan yazar düzenlenen alaylar sırasında halka dağıtılan hediyeleri ve bu törenlerdeki protokol kurallarını okuyucusuna aktarıyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki son Valide Valide Alayı olan II.Mahmud'un annesi Nakşidil Sultan'ın Valide Alayı'nı inceliyor. Devam eden sayfalarda; Valide Sultanların Mühürleri, padişahın kılıç kuşanma töreninde Valide Sultan'ın dağıttığı hediyeler, Valide Sultanın Mühürleri, sarayda merasim, bayramlaşma ve hediyeleşme adabı, Hırka-i Saadet Ziyareti ,Şehzadelerin sünnet ve Sultanların Düğün

Törenleri ve Valide Sultanlar için düzenlenen cenaze törenlerini okuyucunu mümkün olduğu kadar sıkımayarak anlatmaya çalışıyor.

İlerleyen sayfalarda Haremde Musiki ve Eğlence Kültürünü masaya yatıran müellif cariyelerin Hareme alınma koşulları ve şartları, aldıkları eğitim ve görevlendirildikleri alanları bize aktarıyor.

Valide Sultanların hanedanın devamına etkilerini özetleyen Akyıldız III.Murad'ın iktidarında (1574-1595) Nurbanu Sultan'ın, I.İbrahim'in padişahlığı (1640-1648) sırasında da Kösem Sultan'ın hanedan soyunun devam etmesi amacıyla giriştikleri faaliyetler ele alıyor.

Valide Sultanların maaş ve gelirleri, hazineden kendilerine ve hareme ayrılan tahsisatlar, Harem görevlilerine 1845 yılında ödenen rakamları ise renkli bir anekdot olma özelliği teşkil ediyor. Bezmi Alem Valide Sultan'ın 12 Haziran 1850 tarihli bir defterde yoksullara dağıttığı zekat ve fitrelere dair bilgiler vermesi Akyıldız'ın ne derece titiz bir şekilde arşivleri taradığını okuyucusuna gösterdiği somut bir örnek olarak öne çıkıyor. Bezmi Alem Valide Sultan'ın yine 1850 tarihinde İstanbul ,Galata ,Eyüp ve Üsküdar'da zekat verdiği maddi durumu yerinde olmayan öğrencileri bildiren defterse o tarihte İstanbul'da bulunan medreseleri belirtmesi bakımından oldukça mühimdir.

Üçüncü ve son kısımda ise Valide Sultanların Vakıfları ve yaptırdıkları eserler titizlikle tek tek sıralanıyor. Orhan Gazi'nin hanımı ve I.Murad'ın annesi Nilüfer Hatun mevcut bilgilere göre vakıf kuran ilk valide sultandır. Fatih Sultan Mehmed'in eşi ve II.Bayezid'in annesi olan Gülbahar Hatun ise mülklerinin bir kısmına eşinin sağlığında el koyulmuş tek Valide Sultan'dır. Fatih Sultan Mehmed Tokat ve Amasya civarında bulunan eşine ait mülklerden bazılarını el koyup timar olarak dağıttırıştır. Yavuz Sultan Selim'in eşi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Valide Sultan'ın ise en büyük vakfiyesi 7 yıl ikamet ettiği Manisa'da 1523'te yaptırdığı cami, 10 odalı bir medrese hankah, sıbyan mektebi, imaret, hamam ve darüşşifadan oluşan külliyesi olup yaptırdığı yapılar Sultaniye Külliyesi adıyla anılmaktadır.

II.Selim eşi ve III.Murad'ın annesi Nurbanu Sultan ise Harem'deki hasekilerin etkilerini bastıran ve Topkapı Sarayı'nın teşekkülünde en önemli role sahip Valide Sultan olarak ön plana çıkmaktadır.

III.Murad'ın eşi ve III.Mehmed'in annesi olan Safiye Sultan ise oğlu III.Mehmed'in mahdumu Şehzade Mahmud'u idam ettirmesini teşvik ettirmesi, rüşvet ve hediyeler karşılığında bürokrasideki atamaları yönlendirmesi, sadrazamdan düşük dereceli memurlara kadar bütün atama ve azillerde etkili olması sebebiyle Valide Sultanlık makamını ilk defa ciddi şekilde yozlaştırmaya başlayan bir kişi olarak kabul edilir.

Yazar Valide Sultanlar arasında en çok hayır eseri bırakan şahısın ise Turhan Sultan olduğu bilgisini veriyor. Mısır çarşısı, sebil, çeşme, türbe ve hünkar kasrından mütevellit Yenicami Külliyesi Turhan Sultan'ın vakfiyesinden olduğu belirtiliyor.

Kitapla ilgili söylemek istediğim son söz ise yazarın fazlaca kültür tarihine odaklanması ve Kösem Sultan başta olmak üzere neredeyse devlet politikalarını yönlendirecek ölçüde etkili olmalarını göz ardı ederek Valide Sultanların siyasi etkilerini arka planda tutmasıdır